

Využití Evropského jazykového portfolia ve výuce cizích jazyků

Alice Brychová

V souvislosti s inovativními změnami v českém školství se mění chápání pojmu učení. Učení je pojímáno jako konstrukce znalostí a dovedností. Do centra pozornosti se v zesílené míře dostává žák, jeho schopnost učit se a řešit životní situace. Tyto cíle se promítají do Rámcově vzdělávacího programu a dále do zpracovávaných školních vzdělávacích programů. Od plánu k jeho realizaci však zbývá ještě mnoho vyřešit. Musíme přemýšlet, jak chápat a rozpracovat obecně formulované cílové kompetence, kterých by měl žák v průběhu a na konci základního vzdělání dosahovat, pro jednotlivé vzdělávací oblasti a obory. K nejdůležitějším úkolům základního vzdělávání nejen pro vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, kam patří také cizí jazyky, lze podle RVP ZV označit dosažení těchto cílů:

- ❖ umožnit žákům, aby si osvojili vhodné učební strategie,
- ❖ podnítit žáky k samostatnému řešení problémů, ke kreativnímu a logickému myšlení,
- ❖ vychovávat žáky k všestranné a účinné komunikaci,
- ❖ rozvíjet u žáků schopnost kooperovat a respektovat výsledky práce druhých,
- ❖ připravovat žáky tak, aby byli odpovědní za svou práci a znali svá práva a povinnosti,
- ❖ rozvíjet u žáků pozitivní emoce a schopnost empatie vůči jiným lidem a přírodě,
- ❖ vychovávat žáky k toleranci k jiným kulturám a ke schopnosti spolupráce s jinými lidmi,
- ❖ pomáhat žákům poznat své reálné schopnosti a možnosti a uplatnit je při hledání životní orientace.

(srov. RVP ZV)

Školní vzdělávání se zaměřuje na zlepšení schopnosti žáků jednat v životě, na rozvoj celé osobnosti žáků, v našem případě s využitím cizojazyčných znalostí a dovedností. Aktuálnost témat vychází z požadavků, které jsou kladeny na dobré (jazykové) vyučování dnes s ohledem na budoucnost.

Jmenované cíle jsou jedním z důvodů, proč je podle našeho názoru využití instrumentu Evropské jazykové portfolio (EJP) v cizojazyčné výuce na našich školách nanejvýše vhodné. Evropské jazykové portfolio pomáhá rozvíjet mnohé z uvedených schopností a dovedností žáků (konkrétně viz dále).

Druhou okolností, která podporuje zařazení práce s EJP do výuky, je skutečnost, že cizojazyčná výuka není již pouze izolovanou záležitostí jednotlivých zemí Evropy. Již od 90. let se dostalo učení cizím jazykům do centra zvýšené pozornosti Rady Evropy, která má

zájem podpořit znalost cizích jazyků u občanů sjednocené Evropy a umožnit lepší mobilitu a dorozumění se mezi příslušníky jednotlivých národů. Z tohoto důvodu jazyková sekce Rady Evropy koncipovala dva projekty:

- byla vypracována mezinárodně platná stupnice jazykových úrovní, která vychází ze *Společného evropského referenčního rámce (Common European Framework , 2001, Rada Evropy)*, publikace, na jejímž vzniku se podílela řada evropských lingvodidaktiků a lingvistů. Tato stupnice šesti základních úrovní znalosti jazyka by měla být vodítkem pro tvůrce testů, učebnic i jazykových kurikulí, měla by usnadnit stanovit jednotná pravidla pro certifikaci.
- Na podkladě této kalibrované stupnice je díky dalšímu základnímu materiálu, který vznikl v jazykové sekci Rady Evropy, Evropskému jazykovému portfolio, umožněno využít řízené sebereflexe a sebehodnocení samotnými učícími se žáky nebo studenty. Evropské jazykové portfolio pracuje rovněž se zmíněnými šesti referenčními jazykovými úrovněmi a dále je v podobě deskriptorů (popisů) rozpracovává a pomáhá tak učitelům, ale i samotným žákům porozumět tomu, co žák musí umět, aby mohl označit určitou úroveň za dosaženou.

„Evropské jazykové portfolio by se mělo stát v budoucnu pro každého Evropana oficiálním dokladem o tom, jak se cizí jazyky učí a do jaké míry je ovládá.“ „...Portfolio nás vede také k tomu, abychom se nad svým učením více zamýšleli, abychom shromažďovali dokumenty o své komunikativní dovednosti, vede nás k celoživotnímu učení se cizím jazykům, k cíli, kterého chceme u občanů dosáhnout.“ (Mašková, I., MŠMT, 2003)

Vzhledem k této mezinárodní iniciativě je pochopitelné, že cizojazyčná výuka na našich školách při tvorbě kurikulí (vzdělávacích programů) zohlední při hodnocení cizojazyčných znalostí a při tvorbě jazykových standardů zmíněnou stupnici šesti základních jazykových úrovní, která je nazývána Společné referenční úrovně.

„Požadavky na vzdělávání v cizích jazycích formulované v RVP ZV vycházejí ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, který popisuje různé úrovně ovládání cizího jazyka. Vzdělání v Cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A2, vzdělávání v Dalším cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A1.“ (Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, in Cizí jazyky roč. 48, 2004/2005, číslo 3, str. 71)

Společný evropský referenční rámec (SERR) pro jazyky vymezuje šest základních úrovní cizojazyčné kompetence. Tato kompetence je tvořena kompetencí komunikativní a obecnými (nejazykovými) kompetencemi. Komunikativní kompetence má složku lingvistickou (čistě dimenze jazyka), sociolingvistickou (ovlivňuje jazykovou komunikaci vzhledem k určitým

sociálním zvyklostem, i když často neuvědoměle) a pragmatickou (týká se aktů promluvy, rozpoznání typů textu apod.) (srov. SERR, str. 13). Referenční úrovně cizojazyčné kompetence lze formulovat globálně nebo pro každou dovednost (viz dále) zvlášť.

Základní podoba referenčních úrovní, které však lze v případě potřeby dále větvit, je tato:

- Uživatel základů jazyka: A1 = *Breakthrough* a A2 = *Waystage*
- Samostatný uživatel jazyka: B1 = *Threshold* a B2 = *Vantage*
- Zkušený uživatel jazyka: C1 = *Effective Operational Proficiency* a C2 = *Mastery*

Je nutné zdůraznit, že vzdálenost mezi jednotlivými úrovněmi není konstantní, je úměrná nárůstu obtížnosti dosažení jednotlivých úrovní.

Příklad pro globální (tj. nespecifikovanou pro některou dovednost) formulaci úrovně A2:

Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se hojí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnaléhavějších potřeb.

Pro srovnání a možnost odhalení rozdílů mezi dvěma po sobě následujícími úrovněmi uvádíme globální popis úrovně A1:

Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.

Na příkladu těchto dvou formulací je patrné, že hlavním cílem cizojazyčné výuky je komunikace a realizace určitého komunikativního záměru. Pro praktickou výuku je nezbytné, aby žáci měli k dispozici jazykové prostředky a dovednosti, které jim zdařilou komunikaci na jejich úrovni umožní. Definice jednotlivých úrovní vznikali postupně a na základě dlouhodobého procesu. Pro objasnění, proč jsou deskriptory formulovány určitým způsobem, je nezbytný krátký pohled do historie vývoje zmíněných materiálů Rady Evropy.

1. Krátká historie vzniku Evropského jazykového portfolia.

V posledních letech stoupá význam jazykového vzdělávání. V Evropě byly v souvislosti s projektem Rady Evropy " Language Learning for democratic citizenship" podniknuty různé

snahy, aby byly vytvořeny podmínky pro srovnání požadavků k jednotlivým jazykovým diplomům a osvědčením, které jsou uznávány pro různé jazyky. Evropské instituce, které se zabývají mezinárodně uznávanými jazykovými zkouškami a vydávají diplomy, se setkaly, aby porovnaly požadavky ke svým zkouškám.

Rada Evropy se v roce 1991 na sympoziu v Rüschlikonu (Švýcarsko) usnesla, že vyvine Společný referenční rámec pro učení cizím jazykům v Evropě a vytvoří Evropské jazykové portfolio. Základem Společného evropského referenčního rámce (SERR) je stupnice s popisy kompetencí, která umožňuje posoudit, jakých úrovní v cizojazyčných kompetencích dosahují učící se cizím jazykům v různých vzdělávacích institucích a zemích. Jednotná stupnice vznikla jako výsledek dohody skupiny expertů. Pro vývoj deskriptorů byly důležité především zkušenosti, které byly načerpány při vytváření jazykových testů s mezinárodní platností. Pro ilustraci několik důležitých vodítek, která platí pro deskriptory:

1. pozitivní formulace - jsou žádoucí především proto, že jednotné úrovně mají sloužit nejen jako instrument pro ověřování znalostí, ale také jako učební cíl. Stejný obsah lze formulovat pozitivně nebo negativně - např.: pozitivní formulace: "Slovní zásoba se soustředí na témata, jako jsou elementární předměty, místa a častá označení příbuzenských vztahů". Negativní formulace: „Disponuje pouze omezenou slovní zásobou."
2. určitost /jednoznačnost - deskriptory mají popisovat konkrétní úkoly. Zde je třeba sledovat dva aspekty: a) deskriptory by neměly obsahovat vágní pojmy.
b) již léta je ve formulacích popisů úrovní uplatňován princip, že rozdíl mezi dvěma stupni, které leží na stupnici vedle sebe, by neměl záviset na formulacích jako "několik", "nějaké", které by na dalším vyšším stupni gradovaly slovy "mnohé", "většina". Rozdíly by měly být reálné, nikoliv verbální.
3. jasné formulace: deskriptory by měly být formulovány pomocí jednoduchých syntaktických vazeb a mít jasnou logickou strukturu.
4. stručnost: holistické stupnice, které chtějí docílit pomocí obsáhlého výčtu detailní obraz typického žáka, jsou ze zkušeností z pilotování EJP málo akceptovatelné. Vyučující mívají tendenci je odmítat nebo rozdělit. Uplatňovány by měly být krátké deskriptory, ne delší než 2 řádky.
5. nezávislost: krátké deskriptory mají také další přednosti. Za prvé je jednodušší rozhodnout se, jestli popisovaný cíl byl dosažen, za druhé umožňují formulaci jasných a na jiných popisech nezávislých učebních cílů.

Navržené stupnice k popisu, posuzování a sebehodnocení cizojazyčné komunikativní dovednosti se staly základem prvního návrhu švýcarského Evropského jazykového portfolia, který byl v roce 1996 ve Freiburgu skupinou učitelů posouzen a prodiskutován. V roce 1997 se konalo zasedání ve Štrasburku, kde byl tento návrh spolu s třemi dalšími, které navrhla pracovní skupina jazykové sekce Rady Evropy, posuzován vyučujícími ze 40 zemí. Bylo rozhodnuto, že Evropské jazykové portfolio se bude pilotovat a v roce cizích jazyků, v roce 2001 se bude prosazovat na celém evropském území.

V této fázi přistoupila k projektu také Česká republika, která spolu se 14 evropskými státy EJP pilotovala. Jak uvádí Perclová (2001), bylo do tohoto projektu na našem území zapojeno 53 učitelek a učitelů anglického, německého a francouzského jazyka. S portfoliem pracovalo 902 žáků z 55 tříd ze 40 ZŠ a víceletých gymnázií. Tato pilotní fáze trvala 2 roky a byla ukončena v r. 2000. Ke státům, ve kterých bylo portfolio pilotováno, patří také Finsko, Francie, Holandsko, Irsko, Itálie, Maďarsko, Německo, Rakousko, Rusko, Slovinsko, Švýcarsko a Velká Británie. Každá země respektuje společné principy, ale zároveň je zde zkoumán přínos portfolia pro učení se cizím jazykům z různých hledisek. Například ve Velké Británii, Irsku, Německu a Švýcarsku je sledován vliv práce s portfoliem na učení se imigrantů. Ve Finsku např. je středem zájmu sebehodnocení žáků na středních školách. (srov. Perclová, 2001)

2. Popis tří částí Evropského jazykového portfolia.

Evropské jazykové portfolio je nástroj, který by měl podpořit učení, není to učební materiál ve smyslu učebnice. Je vlastnictvím každého žáka nebo studenta, který se učí jeden nebo více cizích jazyků. Slouží k zaznamenávání úspěchů a progresu v učení. V různých zemích existují varianty Evropského jazykového portfolia, které jsou specificky zaměřené na různé věkové skupiny nebo primárně sledují jiné výukové cíle. Pro všechna validovaná portfolia, to znamená schválená Radou Evropy, je však společné, že se vyznačují určitými shodnými rysy, které jsou závazné.

- Základem pro hodnocení, sebehodnocení a určování cílů učení se cizím jazykům je ve všech portfoliích jednotný popis úrovně znalostí a dovedností v jednotlivých jazycích, který je označován jako společné referenční úrovně. Jazyková kompetence je hodnocena podle šesti úrovní na stupnici společných referenčních úrovní, která je rozdělena podle jednotlivých dovedností, produktivních i receptivních.

- Portfolia mají pevně stanovenou trojdílnou strukturu:
1. *Jazykový pas* = nástroj, který umožňuje souhrnně informovat o interkulturních a jazykových zkušenostech jeho majitele. Tato část portfolia může sloužit jako doklad o dosažené úrovni znalosti cizích jazyků při hledání práce nebo prezentaci dosaženého vzdělání.
 2. *Jazykový životopis* = část portfolia, v níž jsou podněty, které vedou žáky k zamyšlení se nad strategiemi učení, umožňují žákům formulovat vlastní cíle v učení a hodnotit se. Sebehodnocení může být doplňováno hodnocením učitele nebo lektora, který sebehodnocení potvrdí nebo ne, často také ze strany spolužáka. Hodnocení probíhá na základě práce s detailně rozepsanými deskriptory stupnice, které jsou formulovány v 1. osobě tak, aby se žák mohl rozhodnout, jestli toto kritérium splňuje. V jazykovém portfoliu je tedy uplatňováno hodnocení kritériální na rozdíl od běžně ve školství uplatňovaného hodnocení normativního. Kritériální hodnocení a pozitivní formulace deskriptorů by měly podpořit motivaci k učení se cizím jazykům. Zvládne-li žák 80% všech deskriptorů pro danou úroveň, může tuto úroveň považovat za dosaženou.
 3. *Dossier*- sbírka prací a dokumentů slouží jako průvodní doklad o procesu učení se cizím jazykům majitele portfolia. Zde jsou shromažďovány doklady o zkouškách, práce, které jsou podle úvahy vlastníka portfolia hodny zařazení. Sbíрка mívá podobu pracovní, která může být pro určitou prezentaci uspořádána s jiným akcentem.

3. K čemu potřebujeme jazykové portfolio?

Evropské jazykové portfolio plní funkci informační a pedagogickou, jak vyplývá z výše uvedených informací. Zásadní otázkou zůstává, proč byla zvolena Radou Evropy forma portfolia pro sledování jazykové progresu. Domníváme se, že jako pedagogický nástroj formativního hodnocení zaznamenává portfolio obecně velkou pozornost mezi pedagogickou veřejností. Na rozdíl od klasického známkování má portfolio velkou výpovědní hodnotu pro žáky/studenty, ale i rodiče a v neposlední řadě i návazné stupně škol a „odběratele“ v praxi. Metoda využívající portfolia není soustředěna jen na výstupní informace, je podnětná v průběhu procesu učení se. Umožňuje propojit běžné úlohy a metody práce s novými, méně běžnými (např. vytváření testů samotnými žáky/studenty nebo zapojení se do přípravy doplňkových učebních materiálů apod.) a dát všemu určitý smysluplný rámec. Pomáhá vyučujícím a učícím se všimnout si souvislostí mezi:

- učební látkou a osobami, které jsou do učení zapojeny
- procesem a produktem učení
- mezi jednotlivými výkony, které byly podány s různým časovým odstupem
- mezi úkoly a cíli, které byly podkladem pro tyto úkoly

Portfolia obecně umožňují:

- zadání, která podporují iniciativu a samostatnost
- diferencované nebo individualizované učení
- úkoly, které vyžadují sebekontrolu a sebehodnocení
- reflexi procesů vlastního učení
- prezentaci

V souhrnu jsou to úkoly, které osvětlují vztahy mezi učním – vyučováním – posuzováním výkonů – učebními cíli, rovněž mezi vyučovanými a vyučujícími. V tom lze vidět skutečně demokratický potenciál metody, která využívá portfolia.

4. Aktuální situace v České republice

V České republice byly vyvinuty různé varianty Evropského jazykového portfolia. Existuje zde Evropské jazykové portfolio pro žáky do 11 let, jehož autorkami jsou Mgr. Sylva Nováková, Mgr. Radka Perclová, PaedDr. Milena Zbranková a PaedDr. M. Karásková. Detailní popisy úrovní ve stupnicích pro sebehodnocení byly ve srovnání s formulacemi v publikaci Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. (Starsbourg, 2000) pro české žáky v tomto věku zjednodušeny a některé deskriptory byly se souhlasem autorů vynechány. Toto portfolio lze zakoupit v nakladatelství Fraus a stojí asi 60 Kč.

Evropské jazykové portfolio pro žáky ve věku od 11 do 15 let zpracovala paní Radka Perclová M.A.. Některé deskriptory byly opět zjednodušeny nebo přizpůsobeny českým podmínkám. Toto portfolio obsahuje deskriptory po úroveň B1, což je třetí úroveň od nejnižší úrovně A1. Deskriptory úrovně A1 jsou určeny pravděpodobně mladším žákům, proto grafická forma barevných „bublin“, které známe z obrázkových příběhů, vhodným způsobem evokuje vizuální chápání těchto žáků. Další vyšší úroveň je ve formě notesu a poslední je již formou neutrálního záznamu v seznamu deskriptorů. Zajímavostí je také strana umístěná na závěr seznamu deskriptorů k jednotlivým úrovním, která je tvořena skládkou puzzle. Vyplněním jednotlivých částí zápisky o drobných úspěších v učení, které nelze zařadit

k žádnému deskriptoru, ale z osobního hlediska jsou důležité, získává žák další informace o svém pokroku, které ho mohou pozitivně motivovat pro další učení se. Své záznamy o dosahovaných úrovních si žáci mohou zapisovat podle vlastního rozhodnutí v mateřštině nebo v cílovém jazyce. Toto portfolio lze zakoupit v nakladatelství Fortuna, jeho cena je přibližně 100,- Kč.

V roce 2002 vyšlo v nakladatelství Scientia Evropské jazykové portfolio pro žáky ve věku od 15 do 19 let. V této variantě se používá část, která se nazývá Jazykový pas a slouží k souhrnné informaci o dosažené úrovni znalostí v cizích jazycích svého majitele ve standardizovaném rozměru A5. Jazykový pas sestává z :

- profilu jazykových znalostí v souladu se stupnicí Evropského referenčního rámce
- dokumentace o výsledcích učení se cizím jazykům a interkulturních zkušenostech
- seznamu dosažených certifikátů a diplomů
- pro lepší orientaci v jednotlivých mezinárodně uznávaných zkouškách autorky portfolio připojily také tabulku nejznámějších zkoušek v porovnání s úrovněmi podle SERR.

V jazykovém životopise mohou žáci zaznamenávat všechny úrovně, včetně úrovně C2. Portfolio bylo sestaveno kolektivem autorek pod vedením RNDr. Libuše Bohuslavové a vyšlo v nakladatelství Scientia, cena je 70 Kč.

Nejnovějším modelem, který byl v České republice vydán, je portfolio pro dospělé studenty stejného autorského kolektivu jako u portfolio pro studenty ve věku do 19 let. V jazykovém pasu se objevují odkazy na schopnost plynule přecházet v hovorů mezi různými cizími jazyky. Deskriptory v oddíle pro detailní sebehodnocení se neliší od verze pro studenty středních škol, opět vycházejí ze standardizovaných stránek švýcarské verze Evropského jazykového portfolio, které vzniklo v projektu Švýcarské národní vědecké nadace (Schneider, G., North, B. *Fremdsprachen können – was heisst das?* Chur/Zürich. Rüegger, 2000).

V současné době je zpracováváno Evropské jazykové portfolio pro studenty vysokých škol v České republice, kteří cizí jazyk studují v nefilologických oborech. Na jeho koncepci spolupracují jazyková centra na univerzitách v České republice.

Zavádění práce s Evropským jazykovým portfolio je výrazně podporováno také ze strany Ministerstva školství České republiky, které pomáhalo zajišťovat řadu seminářů po celém území naší republiky. Semináře měly za úkol seznámit učitele s myšlenkami EJP a pomoci při jejich aplikaci do výuky cizích jazyků na školách. Pro správnou práci s EJP je dobré využít další publikaci: Evropské jazykové portfolio: Příručka pro učitele a školitele, vydává nakladatelství Tauris, Ústav pro informace ve vzdělávání, cena asi 80 Kč.

Je bohužel známo, že vyučování cizím jazykům je v našich školách často málo efektivní a žáci si neodnášejí dobrou komunikativní kompetenci. Jazykové portfolio by mohlo řadu učitelů přimět k tomu, aby se zabývali intenzivněji myšlenkou, jaké cíle a postupy by měly být charakteristické pro dobré jazykové vyučování. Práce s jazykovým portfoliem by mohla pomoci změnit často izolovanou pozici učitele ve třídě a přispět k větší spolupráci učitelů a žáků a stát se možností, jak konkretizovat představu nejen učitelů, ale i žáků o dosahování úrovně cizojazyčné kompetence podle SERR.

Pro zájemce několik adres, kde je možné zjistit informace k tématu Evropské jazykové portfolio:

<http://culture2.coe.int/portfolio>

<http://www.msmt.cz/cp1250/erj/pages/erj-portfolio.htm>

www.sprachenportfolio.ch

www.langenscheidt.de

<http://culture.coe.fr/lang/eng/eedu2.4.html>

Další informace o projektech Rady Evropy: www.coe.int

Přehled o mezinárodních jazykových zkouškách a certifikátech:

www.msmt.cz/cp1250/erj/index.htm

Evropská komise: <http://europa.eu.int/education/languages/fr/index.html>

5. Informační a pedagogická funkce jazykového portfolia.

Učební nástroj EJP plní dvě základní funkce.

Jeho funkce informativní spočívá v možnosti shrnujícím způsobem zachytit proces učení se cizímu jazyku a aktuální výsledek tohoto učení. Funkci informativní tak plní především ta část jazykového portfolia, která se nazývá *Jazykový pas*. Výsledky, které jsou zachyceny pomocí sebehodnocení, potvrzeného učitelem nebo i spolužákem, jsou dále detailně rozpracovány v tabulkách pro sebehodnocení, kde se dozvíme dosaženou úroveň znalosti jazyka v jednotlivých dovednostech. V jiné tabulce jsou výsledky u mezinárodně uznávaných i jiných zkoušek potvrzeny institucí, která zkoušku realizuje, a mohou být doloženy v třetí části portfolia (sbírka prací) kopiemi osvědčení, certifikátů a diplomů dosažení žádoucí kvalifikace. Informační funkci pro studující má tabulka společných referenčních úrovní. Pro rychlou orientaci by bylo vhodné zařadit do EJP pro žáky na základních školách tabulku

globálního popisu úrovní bez rozlišení jednotlivých dovedností. Pro informaci studentů od 15 let je v "jejich" portfoliu zařazena rovněž tabulka, která uvádí vztah mezinárodně uznávaných zkoušek k šesti společným referenčním úrovním A1 až C2. Zda bude informační funkce Evropského jazykového portfolia v budoucnosti plně využita a uznána např. při ucházení se o práci nebo přihlašování se ke studiu apod., není zatím jisté, ale cílem Rady Evropy je prosadit tuto možnost.

Nepochybně slouží informace o výsledcích a procesu učení zatím samotným studentům k lepší orientaci v učebním procesu. V tomto smyslu již Evropské jazykové portfolio plní funkci pedagogickou. Práci s jazykovým portfoliem lze docílit zvýšení autonomie studentů v plánování, monitorování i hodnocení učení se cizím jazykům. V oblasti plánování se jedná o spoluurčování krátkodobých i dlouhodobých cílů učení se jazyka. Vytváření pocitu spoluodpovědnosti za stanovení učebních cílů hraje roli zvláště v úvodní části *Jazykového životopisu*. Ve fázi monitorování procesu učení se uplatňuje metakognitivní učení, které je zahrnuto také v části *Jazykový životopis*, především v oddílech portfolia pro ZŠ, které jsou nazvány: 1. Jak se můžeš učit cizí jazyky? – Má mimoškolní setkání s cizími jazyky, 2. Můžeš se učit cizí jazyky lépe? – Co mi pomáhá při učení cizích jazyků, 3. Co chceš umět? – Čeho chci dosáhnout, v čem se chci zlepšit. Fázi evaluace a hodnocení dosažené úrovně znalostí a zvláště dovedností je v práci s jazykovým portfoliem možno označit za značně motivující, protože zapojuje do evaluace procesu učení sebehodnocení jako nejdůležitější komponentu této fáze. O pozitivní formulaci jednotlivých deskriptorů již bylo řečeno výše. Sebehodnocení také napomáhá zprůhlednit hodnocení učitelem, který má při práci s portfoliem sebehodnocení potvrdit. Při konfrontaci sebehodnocení, které je založeno na splnění určitého kritéria na základě sebereflexe, (např. dokážu se zeptat na informace, které se týkají veřejné dopravy a dokážu si koupit jízdenku) s hodnocením učitelem vzniká prostor pro reflexi a srovnání s hodnocením známkou, tedy hodnocení založené na normativním pohledu.. "Školní hodnocení musí být srozumitelné, komunikovatelné, zvládatelné pro všechny účastníky (žáky, učitele, rodiče)." (Slavík, Hodnocení v současné škole, s.112.) Vytvořit si přístup k hodnocení reflektující dostatečně dobře skutečnost, by mělo být cílem každého zúčastněného, nejen žáků, ale i vyučujících.

4. Praktické návrhy a náměty, jak s EJP pracovat.

Evropské jazykové portfolio je průvodní materiál, který může žák v průběhu učení postupně stále samostatněji vyplňovat. Doporučujeme si nejdříve společně přečíst úvodní část tohoto materiálu, aby žáci získali představu o zaměření jazykového portfolia, a hovořit s nimi o historii jeho vzniku a jeho postavení v procesu učení. Tento nástroj by měl učení napomáhat, i když se určitě bude zpočátku zdát, že je to práce navíc. Pro učení je však přínosem. Práce s portfoliem představuje především zamýšlet se nad tím, co již v jazyce zvládnou. Naučit se správně ohodnotit, je problém pro mnoho lidí, a přesto se často musíme rozhodovat, jestli na určitý úkol stačíme nebo je nad naše síly. Když se Vás někdo zeptá, jak dobře člověk umí cizí jazyk, který se učí, dotazovaný může po vyplnění portfolia odpovědět pomocí stupnice pro sebehodnocení a zařadit se tak do úrovně např. A2, protože bude vědět, co jednotlivé úrovně znamenají, jak zní přibližně jejich popisy. V portfoliu je možné vidět také, co jste již pro dosažení některé úrovně učinili. Můžete se také pochlubit jiným lidem. V pilotní fázi, která probíhala na některých základních školách v České republice, se žáci vyjadřovali k významu jazykového portfolia pro jejich učení takto:

92% žáků řeklo, že sebehodnocení, které v portfoliu prováděli, jim pomohlo v učení

72% žáků si myslí, že portfolio je užitečné a zajímavé

82% žáků se domnívá, že by měli mít všichni žáci možnost pracovat s portfoliem.

(informace ze semináře vedeného R. Perclovou)

Tato čísla svědčí o tom, že by bylo pro Vaši práci jistě přínosné, kdybyste i Vy se svými žáky pracovali s jazykovým portfoliem.

5. Několik námětů na konkrétní práci s Jazykovým životopisem

Začínáme se hodnotit podle EJP:

- Nejdříve stanovte v tabulce globálních popisů úrovní přibližně, kde se pravděpodobně pohybují Vaši žáci.
- V diskusi s nimi se zorientujte, na jaké úrovni se cítí být většina žáků Vaší skupiny.
- Pokuste se deskriptory pro úroveň, kterou jste si označili v jednotlivých dovednostech, porovnat s učebními materiály, které využíváte ve výuce. Tyto detailní deskriptory

naleznete v části *Jazykový životopis* rozepsané do tabulek pro sebehodnocení pro jednotlivé úrovně a dovednosti.

- Nenaleznete-li v učebnici žádné aktivity, které by mohli žáky vést ke splnění popisované úrovně, které se týkají právě “testovaného” deskriptoru, doplňte je z jiných materiálů nebo je případně ve spolupráci s žáky navrhnete a realizujete.
- Aktuálně upozorňujte žáky, že jste v rámci výuky vytvořit podmínky pro splnění určitého deskriptoru, navrhnete kritéria pro úspěšné splnění požadavků pro určitý deskriptor, postupně nechejte navrhopvat požadavky také žáky.
- Pokud si žáci nejsou jisti, zda splňují svým jazykovým výkonem určitý deskriptor, vytvořte skupiny, které se mohou pokusit posoudit jazykový výkon, případně posuzujte spolu se skupinou.

Testování ve skupině může probíhat např. také na stanovištích.

Postup:

V učebně vytvořit čtyři stanoviště (vždy pro jednu z dovedností: mluvení, psaní, čtení, poslech), na každém z nich je jeden žák jako zadavatel úkolů a jeden jako hodnotitel, který řešení úkolů hodnotí body. Ostatní žáci obdrží zadání k úkolům, které se vztahují k ověřovaným deskriptorům. Žáci na svá zadání poznamenají, zda si myslí, že úkol splní značkou „+“, když si nejsou jisti, napíší „0“, když se domnívají, že úkol nezvládnou „-“. Po provedení úkolu před žákem, který hodnotí výkony, obdrží jeho hodnocení pomocí uvedených znaků. Obě hodnocení lze porovnat a sledovat, jak velké je procento shody vlastního a cizího hodnocení. O rozdílném názoru je možno diskutovat.

Varianta: Při nedostatku času lze průběh práce na stanovištích rozdělit tak, že můžeme testovat také pouze jednu dovednost. Jednotlivé deskriptory pro tuto dovednost jsou rozděleny do čtyř skupin. Množství deskriptorů pro jednotlivé dovednosti na jedné úrovni se obvykle v portfoliu pohybuje od tří do devíti.

- V závislosti na posouzení situace se pokuste stanovit si svůj společný učební cíl pro příští období (může se jednat nejdříve o kratší časový úsek). Postupně nechejte žáky formulovat individuální učební cíle.
- Snažte se cíle formulovat konkrétně, abyste si uvědomovali, které aktivity musíte pro jejich splnění realizovat.
- Sledujte spolu s žáky aktivity v jazykových cvičeních, v rámci celé výuky i mimoškolní možnosti, přiřazujte je jednotlivým deskriptorům.

- Nechejte žáky sledovat, které učební strategie jim při učení se pomáhají, a udělejte si nejdříve společně, později samostatně poznámku v příslušné části portfolia, kde se hovoří o učebních strategiích, způsobu, jak se učit.
- Rozložte si své učební cíle rovnoměrně tak, abyste mohli usilovat o dosažení úrovně, které Vám předepisují příslušné standardy pro jednotlivé dovednosti. Jejich dosažení je předpokladem pro úspěšné absolvování všech žáků, o které společně usilujete. Samozřejmě je užitečné a prozíravé s popisem těchto deskriptorů seznámit i žáky již na počátku snažení, aby si mohli vytvořit konkrétnější představu o společných učebních cílech.
- Po splnění 80% deskriptorů může žák považovat úroveň za dosaženou.
- Umožněte žákům, aby mohli shromažďovat průběžně materiál a doklady svého jazykového růstu a snažení, aby mohli prezentovat (před třídou, doma nebo v jiné škole), co pro progresi v jazyce učinili. Sbírku prací a dokladů lze podle potřeb a příležitosti obměňovat a průběžně ji aktualizovat.
- Předpokládá se, že žáci budou moci doložit také nějaké interkulturní zkušenosti ze země, jejichž jazyk se učí.

Co získá žák?

- Vnitřní a vnější motivaci : spolurozhoduje o svých cílech, bude vědět, čeho chce dosáhnout, při dosažení krátkodobých cílů pocítí uspokojení. Vnější motivaci představuje požadavek předložit Jazykové portfolio při kontrole.
- Znalost výsledků práce: transparentnost tohoto kritériálního hodnocení žákovi umožní se rychle orientovat, na jaké úrovni a v jaké fázi učení jazyka se nachází. (splnění určitého kritéria = zvládnutí deskriptoru)
- Zájem: budete si klást takové cíle, které pro Vaše žáky budou v dané fázi relevantní, učivo se tak přiblíží životní realitě.
- Úspěch: se dostavuje jenom tehdy, když vynaložíte Vy i Vaši žáci úsilí. EJP žákům umožní klást si reálné cíle, jejichž dosažení jim pomůže zažít pocit uspokojení z učení.
- Průvodní pocity: předpokladem je, že žáci budou orientováni na pozitivně formulované cíle; to, co žáci neumí, formulujte společně jako další učební cíl. Snažte se, aby řídili svou učební činnost tak, abyste mohli být s plněním cílů všichni spokojeni, tedy aby mohli být pozitivně naladěni vůči učení cizího jazyka. Nemá smysl případný neúspěch formulovat známou větou: „Nemáš/-m na jazyky talent...“. a pod.

- Míra nejistoty: žáci si mohou být samozřejmě v některých fázích studia nejisti svými znalostmi, ale formativní způsob hodnocení, tedy průběžné sledování jazykových výkonů, jim dává možnost dělat něco pro zlepšení výkonů včas, ne až těsně před zkoušením, jak tomu často je. Sledujte společně jazykové výkony a znalosti svých žáků a přiměřte je k tomu, aby vyvinuli úsilí, které jim umožní, aby se mohli sami dobře ohodnotit.
- Informační materiál: žáci získají soubor informací, které budou vypovídat o jejich učení cizího jazyka. Tyto materiály budou moci jistě v budoucnu uplatnit.

Přejeme hodně zdaru při práci s Jazykovým portfoliem, aby Vás práce s Evropským jazykovým portfoliem těšila a pomáhala Vám orientovat se na cestě při vyučování cizích jazyků.

Podle citátu dánské učitelky Lindy Darling-Hammond: "Učitelé se nejlépe učí tak, že pozorně poslouchají žáky a pozorují jejich práci. Takto i pochopí, co žáky zajímá, jaké je jejich sebepojetí a co je bude nejvíce motivovat. "

Literatura:

BOHUSLAVOVÁ, L. a kol. *Evropské jazykové portfolio pro studenty ve věku 15 – 19 let v České republice*. Praha, Scientia, 2002.

CIHLÁŘOVÁ, V. *Práce s jazykovým portfoliem*. In *Cizí jazyky*, roč. 44, 2000/2001, č. 5.

GLOBIANT, M., MÜLLER, P. u.a. *Profil deutsch*. Berlin, Langenscheidt, 2002.

IVANOVÁ, J./ LENOCHOVÁ, A./ LINKOVÁ, J./ ŠIMÁČKOVÁ, Š. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se jazykům učíme, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. Olomouc, Univerzita Palackého, 2002.

LITTLE, D. / PERCLOVÁ, R. *Evropské jazykové portfolio. Příručka pro učitele a školitele*. Praha, MŠMT, 2001.

PERCLOVÁ, R. *Evropské jazykové portfolio pro žáky a žákyně ve věku 11 – 15 let v České republice*. Praha, Fortuna, 2001.

PERCLOVÁ, R. *Jazykové vyučování v Evropě*. In *Cizí jazyky*, roč. 45, 2001/2002, č. 1.

PROJEKTTEAM CERNET. *Central European Language Portfolio*. Wien, Stadtschulrat für Wien, 2000.

Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, in *Cizí jazyky* roč. 48, 2004/2005, číslo 3, str. 71

SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha, Portál, 1999.

ZBRANKOVÁ, M. / PERCLOVÁ, R. a kol. *Evropské jazykové portfolio pro žáky do 11 let v České republice*. Plzeň, Fraus, 2002.

ZBRANKOVÁ, M. *Labyrintem počátečního jazykového vyučování*. In *Cizí jazyky* roč. 45, 2001/2002, č. 1.

